نیچەو
پرسی دیموکراسی

شەین واهل

*وەرگێڕانی لەئینگلیزیەوە: عەزیز رەئووف**

هەرکەسێك بچوکترین زانیاری لەسەر فیکری نیچە هەبێت هەست بەو حەقیقەتە دەکات کەبۆچوونی نیچە لەسەر دیموکراسی بۆچوونێکی ئاڵۆزبووە زۆر بە ڕەهایی بیرێکی دژە دیموکراسی(antidemocracy) هەبووە نیچە لەکۆتاییەکانی ژیانیدا زۆر بە ڕاکشاوی قسەی لەسەر دیموکراسی کردووە, ئەمەش خۆی لەخۆیدا هەڵگری تێگەیشتنەو لەهەمانکاتدا هەڵگری بەدحاڵیبوونە لەلایەکەوە لادانێك هەیە یان خۆپەڕاندنەوەیەك هەست پێدەکرێ کاتێك نیچە هەڵوێستێکی ئەرستۆکراتی, یاخود هەربەهایەکی لەوجۆرەی هەیەو لەلایەکی ترەوە ئەگەری بەدحاڵی بوون لەسەرفیکری نیچە هەیە کاتێك هەست دەکەین لەبارەی گریکەکان و گرنگی چەمکی(گومان) دواوە بەبۆچوونی من چەمکی دیموکراسی لای نیچە هەڵگری سێ ڕاڤەکردنی سەرەکیە: یەکەمیان من هەوڵ دەدەم لەبارەی گومان ودیموکراتی لای نیچە بدوێم. دووەم من هەوڵ دەدەم کەشفی بیری ئەرستۆکراتێکی نیچەو پرسی گەشەکردنی "منی باڵا "لایتاکەکان ڕاڤەبکەم. خاڵی سێیەم وکۆتایش من هەوڵدەدەم گفتوگۆ بکەم لەبارەی بیروڕەخنەو سیاسەتی مەزن وڕەخنەی نیچە دژبەسیاسەتی ئایەخ (petty politics)کەئەمەش بابەتێکی ڕەخنەییەو هەڵگری مشتومڕە ئەمەش سیاسەتی ئایەخە کەڕقێکی گەورەی لای نیچە دروست دەکات وە لەوانەیە کەسانێك واوێنای بکەن کەبۆچی گرنگی بەشداری کردن لەڕقەدیاردەیەکی بێ بایەخە

گومان و دیموکراسی

پەروەردەی گریك وگوتاری گشتی(public Discourse) هاندەری دروستبوونی گومان بوون. ئەمەش کۆنتێستێکە لەنێوان بیرو ڕای جیاوازو فرەدیدگادا نیچە هەستی بەوگومانە کردلای خودی تاکەکان لای تاکەکان ململانێ هەیە لەنێوان پێشبڕکێ و پاڵنەرە خودیەکاندا کەئەمەش دەقاو دەق ململانێیەکی تاکگەراییە ئەگەری ململانێ لەخودی تاکەکاندا دەتوانرێ ببێ بەمۆدێلێکی سیاسی ئەمەش ئاسانترین و ڕاستترین دەربڕینە بۆئەوەی تەوەقوعی دیموکراسی بکەین بەتایبەت لەسەرەتای دەست پێکردنی فەلسەفەی مۆدێرندا(سەردەمی دیکارت ودواتر کانت) کەتەرکیزی زیاتر لەسەر دوالیزمدە کرا,مرۆڤ و دنیا, عەقڵ وجەستە هتد.. بەتایبەت لەو بۆچونانەدا کەعادەتەن هەڵگری جیاوازی وبەرهەڵستکارییە ئەمەش دیراسەی نیچە بوو لەسەر گەڕانەوە بۆگریك وکەشف کردنی چەمکی (جیاوازی) و(ململانێ) بەئاراستەی پێشکەوتن گومان پێشبڕکێیەکی لەنێوان بەربەرەکانی ولێهاتوویی کەبەهیچ شێوەیەك بەمانای دژایەتی کردن نایەت, بەڵکو بریتیە لەگەڕان بەدوای بەختەوەریدا سەرکەوتنی تەواو لەکۆتایی شکستەکاندایە لەکۆتایی گومانەکاندایە لەچرکەساتی ئێستاماندا ئێمە شەڕی سنورە کێشراوەکان دەبینین لەنێوان لایەنە بەرهەڵستکارەکاندا ئەگەری نێوان (جەنگ)و (گومان), هەرلایەك نێگەتیڤانە پێناسەی بەرامبەر دەکات وەك بەرهەڵستکارێکی ئەوی دی لەجیاتی پشتگیری کردنی بیرو ڕاکان بەشێوەیەکی پۆزەتیڤ. لەوانەیە ئەمە ڕەمزی دیموکراسی بێت کاتێك کەدەبینین (گومان) بەرەو شکست دەچێت, کەئەمەش لێکچونێکە لەنێوان نیچەو ئەفلاتون بەو پێیەی دیموکراسی لەئەنجامدا هەنگاودەنێ بەرەو ستەمکاری(Tyranny) لەهەرئەنجامێکدا ڕۆحیەتی گومان هەیە کەشۆڕبوونەوە هەیە بەرەو ژیانی گشتی سەردەم تەنانەت لەفراوانبوونی ڕوکاری لێبووردن(Tolerance) بەرەو جیاوازبوون لەجیاتی بەرهەم هێنانی ململانێ وەك مانایەکی پێشکەوتن ئێمە هەریەك لەجیاوازیەکی کوێرانەو هەرەس بەرەو (ڕێژەیی) یان دامەزراندنی ئۆپۆزسیۆنی تر دەبینین... ئەمەش وەك دوژمنێك کەشکست دەخوات غەرقی زەوی دەبێت ودەکوژرێت ئەم ڕوحیەتی گومانە وای لێکردوم ڕاستەوخۆ ئیش لەسەرئارەزووە تایبەتیەکانی نیچە بکەم نیچە بەشێوەیەکی گشتی سەربەگروپی نوخبە(ELitist) بوو. وەك جۆرێکی خەڵوەت ئاسا کە گەڕانە بەدوای هەڵوێستی مرۆڤانە و وێنەیەك لەڕاستی, بەلام لەبەرئەوەی نیچە وێنەیەك بوو بۆ(منی باڵا) لەتاکەکاندا کەئەمەش خۆی لەخۆیدا بوونە بەکۆمەڵایەتی وگەڕانەوەیە بۆناو گشت (Public)

مۆدێلی ئەرستۆکراتی وئارەزووی یەکسانی ئەوانەی دی

وەزیفەی نیچە بانگەشەکردن بوو بۆفەردانیەت لەکۆمەڵگەدا وژیانی خەڵوەت ئاسا بەمەبەستی وازهێنان لە"ژیانی بازاڕ ئاسا"(Marketplace) هەڵهاتن لەقەرەباڵغی کۆمەڵگەو گەڕانەوە بۆتاکگەرایی (Individualism) کەسەرجەم نووسینەکانی نیچەدا ڕەنگی داوەتەوە بەجۆرێك کەنیچە بۆفەیلەسوفی تاکگەرایی ناسراوە. ئەمەش

بەشێوەیەك كەنیچە هەمیشە لەبەرەنگاری ناشرینی كۆمەڵگەدا بووە وەكو ئەوەی بیەوێت شەڕی كۆمەڵگە بكات نیچە ئارەزووی یەكسانی دەكرد یەكسانیەك خاڵی لەفریودانی كۆمەڵایەتی, ئەم ئارەزووەش بۆكۆمەڵگایەكی تەندروست لەگەڵ ئەوانیتر(Others) داجۆرێكی ترە لەلایەنی گرنگ وشاراوە لەئارەزووی نیچە بۆدیموكراسی ئەم بایەخە زیادەڕۆییەی نیچە وەك سینتەرێك بۆ بەهێزبوون و "باڵا" ی تاكەكان لەزۆرەملێی كۆمەڵگە هەوڵی پێشكەوتنی بواری فكری نیچەیە لەپاڵ هەوڵەكانی ترییدا ئاگایی نیچە دەردەخات بەدڵنیاییەوە بڕوای بەپلەو بایەخی مرۆڤ هەبووە ئەوئارەزووی بەئایدیای یەكسانی سروشتی (Natural legality) نەبووە, بەڵكو پێی وابووە هەندێ خەڵك لەهەندێكی ترباشترن, ئەوەش بەمانای ئەوە نایەت

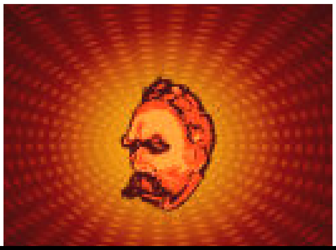

نیچە

خەڵكانێك لەكاتی لەدایك بوونیانەوە بەسامان وناوبانگ هەڵگری یەك جۆر پلەو بایەخ بوون ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت كەسیستمی یاسادانان پێویست بێت بۆدیاریكردنی چارەنووسی خەڵك بۆدڵنیابوون لەدەسەڵاتی دامەزراوە یاساییەكان كۆمەڵگە پێویستە شوێنێك بێت بۆبەختەوەری تاك, چونكە هەركۆمەڵگەیە تاك بەرهەم دێنێ. بەوپێیەی چانسی یەكسانی پێویستی بەیاسای یەكسان و بنەمای ئابووری یەكسان هەیە ئەوانەی لەكۆمەڵگەدا مرۆڤی مەزنن ناكرێ نكوڵیان لێبكرێت "مەبەست لەنوخبەی ڕۆشنبیر . وەرگێڕ" ئەمە مانای ئەوە نایەت كەجەوهەری رەوشتی كۆمەڵێك لەتاكەكان لەسەروی ئەوانیترەوە بن نەخێر بەڵكو هەندێك خەڵك بەرهەم هێنترن لەوانی دی ئەمەش هەموومان بەرەو بەختەوەربوون ڕادەكێشێ, ئەمەش بەمانای تەحەداكردن ومۆتێڤ بوونە لەجیاتی لێبووردنی كوێرانە یان ململانێ دژ بە بەهای كەسانی تر

ڕەخنەو سیاسەتی مەزن

لەدەرەوەی ئەوبەرەنگاری وئۆپۆزسیۆنانەدا. لەدەرەوەی ئەو پەراوێزخستن وفەرامۆشكردنانەدا بێگومان كۆمەڵە كەسانێك هەن كە هێزی ڕاستەقینەیان ئامادەیە یان خاوەنی وزەن بۆپێشكەوتن وگۆڕان(Change) نیچە چەمكی "سیاسەتی ئایەخ" ی بەكاردەهێنا وەك ئاماژە كردنێك لەتێڕوانین لەسیاسەتی سەردەم یان بەمانایەكی ترگوشار خستنە سەر مرۆڤە سیاسی ومەسڵحەتچی ودرۆزنەكان یان ئەوانەی سەرگەرمی خەڵەتاندنی تاكەكانن بۆگەیشتن بەدەسەڵات, تەنانەت پەراوێز خستنی دامەزراوەكان كەتەنها تەوەقوعێكە بۆئۆپۆزسیۆن بەرامبەر بەدامەزراوەی نوێ,... بەڵام زۆرینەی خەڵك بەگەمەی دامەزراوەكان خۆدەناسێنن وپرۆتیستۆ دەكەن لەسەر شەقامەكان یان هەر جوڵەیەكی شەخسی تركەهەڵگری مانایەكی قوڵییە بۆئارەزووی تاكەكان, بەڵكو كاردانەوەیە لەدژی شتێك یاخود دیاردەیەك لەبری سیاسەتی ئایەخ ئایدیایەكی ترمان هەیە ئەویش"سیاسەتی مەزن"ە ئەمەش جۆرێكە لەگەمەی سیاسی لەبەشێك لەو هەڵوێستانە لەدەرەوەی ئەو ستانداردە ئاساییانە و ناساندنە گشتگیرانە بۆ دنیای ئەمڕۆ.

خەڵكانێك سەرقاڵ نین بەهیچ بزوتنەوە"Movement"ێك بەڵام پۆزەتیڤانە سەرگەرمی ناساندنی خۆیانن بەهۆی هەڵبژاردن و كارامەیی بەگوێرەی ویست و ئارەزووەكانی خۆیان ئەمەش بنەمای سروشتی رەخنەیە, كەسروشتێكی فەرعییە نەك گشتگیر كەبەكارامەیی خۆیان رەخنە لەدامەزراوەكان و سیاسەتی ئایەخ دەگرن. لەرۆحی گوماندا خەڵكانێك بەگوێرەی ئارەزووەكانیان لەهەنگاوناندان بەرەو جۆرێك لەبیرورا, كەتاكە ئایندییەكان تەنها دەتوانن چاوی پێ هەڵهێنن, واتە دەتوانن شتێك بكەن كەكارەكتەرە ئایندییەكان تەنها دەتوانن لێی بڕوانن. لەوانەیە ئەوانە لەو مەخلوقانە بن كەرۆحیەتێكی كارایان هەبێ كائینەكانی سەربەسیاسەتی مەزن كائینێكن لەوانەیە بەجیاواز لەوانەی دی داهێنەربن. ئەوان تەواو لەتاك و كۆمەڵگە گەیشتوون, ئەوانە ئەو مرۆڤانەن كەنیچە ئاواتی دەخواست كەببنە مرۆڤی دیارو بەرچاو لە كۆمەڵگەدا. لەڕاستیدا ئەوانە ئەو مرۆڤانەن كەجیلی مەزن دەخولقێنن.

*دەرچووی كۆلێژی زمان/بەشی ئینگلیزی/زانكۆی سلێمانی

سەرچاوە: ئینتەرنێت